

MESOPOTAMIË

Olivier Guez bij Meulenhoff:

De verdwijning van Josef Mengele (roman)

Grand Tour Europa (redactie, essays)

Mesopotamië (roman)

Olivier Guez

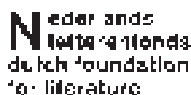
MESOPOTAMIË

ROMAN

Vertaald door Tatjana Daan

KEULENHOFF

De vertaalster ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Gepubliceerd met steun van het Institut français des Pays-Bas en het Centre national du livre

ISBN 978-90-896-8307-6

ISBN 978-94-023-2482-2 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Mesopotamia*

Omslagontwerp: © Bloemendaal & Dekkers

Auteursfoto: © JF Paga

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2024 Olivier Guez et les éditions Grasset & Fasquelle

© 2025 Tatjana Daan en Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Ter nagedachtenis van Alain Stein

‘Ik dank God dat ik vrij ben om te zwerven,
vrij om te hopen, vrij om lief te hebben.’

Robert Louis Stevenson

‘We krijgen er achterdocht voor terug
– en bittere eenzaamheid. En verder niets.’

Karen Blixen, ‘Stormen’

Het Midden-Oosten en Brits-Indië in 1914

PROLOG

In de loop van de tweede helft van de negentiende eeuw wordt de economie voor het eerst in de geschiedenis van de mensheid mondiaal. Dankzij de industriële revolutie en de nieuwe transport- en telecommunicatiemiddelen circuleren goederen, personen en geld met een ongekennde snelheid: de dromen van Icarus en Leonardo da Vinci hebben in enkele decennia een concrete vorm aangenomen. De mens rijdt, vliegt en vindt remedies tegen virussen en voorheen ongeneeslijke ziektes. Hij heeft de grenzen van de natuur verlegd. Hij zal haar voortaan bedwingen, machtiger dan God, die hij doodverklaart. Daaraan had hij sinds zijn eerste verschijnen op aarde gewerkt.

De mens, of liever: de Europeanen. Door hard werken hebben ze met een groot organisatorisch vermogen en veel talent een eind gemaakt aan millennia van onmacht. Ze heersen over internationale zaken, gehoorzamen aan onzichtbare wetten die gebaseerd zijn op expansie en competitie. Ze zijn onverzadigd en zo worden ze aan het eind van de negentiende eeuw gegrepen door een drift om gebieden te veroveren; een nieuw soort koorts: het imperialisme. Geen ervan mag hun ontsnappen, het geringste eiland in de Stille Oceaan zal hun toebehoren.

Na lange tijd in de schaduw te zijn gesteld door de ontdekking van de Amerika's en de omzeiling van Afrika door de schepen van Vasco de Gama, die de zeeweg naar Indië opende, wordt een regio opnieuw de navel van de wereld, zoals in de tijden van Alexander de Grote en Julius Caesar, de eerste Arabische kalifaten, de zijderoutes. Na eeuwenlang aan zijn lot te zijn overgelaten wekt het Midden-Oosten, dat hier en daar nog weinig verkend is en dat niet goed verbonden is met de wereldeconomie, de begeerte van de grote mogendheden. Ze leveren een felle onderlinge strijd nu het in 1869 geopende Suezkanaal de duur van de transporten tussen Europa, Oost-Afrika en Azië aanzienlijk verkort, en er de onlangs ontdekte aardolie wordt gewonnen, de motor van de tweede industriële revolutie die in volle gang is. In de gebieden van het zieldogende Ottomaanse Rijk, dat ze allemaal naarstig de genadeslag proberen te geven, staat de twintigste eeuw op het spel: de toekomst van de wereld.

I.

Basra, maart 1916

Miss Bell veegt op de drempel van de hal haar bemodderde rijglaarsjes schoon en slaat met een geërgerd gebaar de zwerm mugjes weg die om haar heen cirkelt. Een Somalische boy, gekleed in een tuniek en met een tulband op, snelt blootsvoets toe om haar schoudermantel en paraplu over te nemen. Hij verzoekt haar hem te volgen, Sir Percy Cox wacht op haar in zijn kantoor. Hij is die ochtend van zijn dienstreis teruggekeerd.

Lang en mager, blauwe doordringende ogen: Cox is niet veranderd sinds hun laatste ontmoeting bij gemeenschappelijke vrienden in Londen, zeven jaar terug. Zijn golvende haar is misschien grijzer geworden, maar hij lijkt niet erg verouderd en ziet er in zijn uniform nog altijd even deftig uit. Op zijn kraag herkent Miss Bell de dubbele witte lipjes van de politiek officieren van het Brits-Indische leger. Na in Somalië, Perzië en verschillende emeritaten aan de Perzische Golf te hebben gediend is de eenenvijftigjarige Cox, doorgewinterd dienaar van het Britse Rijk, het hoofd van het civiel bestuur in het bezette Mesopotamië.

Cox, vermaard om zijn tact en zijn onverstoorbaarheid, behoort zich zijn reputatie die middag onwaardig. Verscholen achter een stapel topografische kaarten en luchtfoto's bepotelt hij onder

een portret van koning George v zijn snor en scheldt op de regen die aanhoudend op het dak van zijn hoofdkwartier roffelt, een gebouw dat is opgetrokken langs een stinkend kanaal waaruit het oorverdovende gekwaak van kikkers en padden opklinkt, het vaste winterse deuntje van Basra, de op palen gebouwde stad aan het estuarium dat Perzië van Mesopotamië scheidt.

Er heerst chaos, heeft Miss Bell vastgesteld in de week dat ze in de stad is. De logistiek van het Brits-Indische leger faalt, de Britten tasten rond in onzekerheid, improviseren, hebben aan alles een tekort. Het is moeilijk, zo niet onmogelijk, de honderdduizenden paarden, soldaten, artsen en brahmanen die aan land zijn gekomen te herbergen en dit grote leger van het Oosten te bevoorraden, bij gebrek aan loodsen en koelinstallaties voor de bederfelijke voedingswaren. Het zuiden van Mesopotamië heeft alleen dadels, wat groenten en vee te bieden, dus alles moet uit India* worden geïmporteerd. Maar de oude handelsstad is niet uitgerust om het eskader onder te brengen dat in haar wateren ronddobbert. De haven zit vol, de grote vaartuigen gaan op volle zee voor anker. Onder wolkbreuken en een verzengende zon zijn uren, zelfs dagen nodig om mensen, dieren, goederen en munitie op kleinere transportmiddelen als gondels en ranke kaïks over te schepen en naar de drabbige, van vliegen en muggen vergeven oevers te brengen. Miss Bell heeft het aan den lijve ondervonden en tijdens de overtocht is ze door haar kousen heen in haar benen gestoken. Ze heeft onderweg opgemerkt dat het enige hospitaalschip overvol is en dat de stroom aan bootjes nog lang niet ophoudt. Uit Egypte en India heeft het hoofdkwartier weer raderboten, jachten en stoomkustvaarders met een geringe diepgang gemobiliseerd, de enige die in staat zijn de Tigris op te varen om

* Voordat India in 1947 een onafhankelijk land werd, was 'India' de gangbare aanduiding voor Brits-Indië, een gebied dat het huidige India, Pakistan, Bangladesh en Myanmar omvatte.

de versterkingen te vervoeren en de divisies verder noordwaarts te bevoorraden. Als in de tijd van Abraham is er geen berijdbare weg of spoorweg in het zuiden van Mesopotamië.

Cox trekt aan een koord, het is vijf uur, de boy verschijnt met de thee. ‘We kunnen het niet meer aan en het moreel van de mannen is tot een dieptepunt gezakt,’ zegt Sir Percy tegen Miss Bell, terwijl hij driftig met zijn lepeltje in een porseleinen kopje roert. Hij drinkt het in één teug leeg, als een glas sterkedrank, ongevoelig voor de hitte van het brouwsel. ‘Ze vechten onder erbarmelijke omstandigheden en wanneer ze met verlof zijn draaien ze in een kringetje rond. In Basra zitten we niet achter het Franse front. De soldaten vinden geen alcohol en geen kroegen, en al helemaal geen vrouwen, maar haveloze cafés die uitsluitend door mannen worden bezocht.’ De wangen van Miss Bell krijgen een kleur. Stijf rechtop, op het puntje van haar stoel gezeten, werpt ze hem een verontwaardigde blik toe. Cox verontschuldigt zich voor zijn onbehouden woorden, ze zijn een gespreksgenote van haar stand niet waardig, moge ze het hem vergeven. Maar zijn zenuwen staan op scherp, hij wordt overspoeld met klachten. De troepen mopperen over de matige kwaliteit van hun rantsoenen: cornedbeef, slijmerige pudding uit blik en sinaasappelmarmelade, ‘waar die vervloekte vliegen meteen op afkomen’. De vegetarische soldaten, ‘geschifte hindoes’, eisen tarwebloem en groenten, en afgelopen week zijn, ‘bij gebrek aan serum’, twee van zijn medewerkers, ‘briljante jonge knapen uit Lancashire’, overleden nadat ze door cobra’s waren gebeten, in de naast de stad gelegen moerassen. De zonnebrillen waarmee de soldaten worden uitgerust zijn van een zo slechte kwaliteit dat zij ze in het water gooien. Het militaire op-
perbevel is te nonchalant, zijn inschattingen – als het al iets heeft gepland, denkt Miss Bell – zijn verkeerd gebleken, er is gebrek aan troepentransportmiddelen, artsen en vliegtuigen, de rivieren zijn moeilijk bevaarbaar, en de instructies die het krijgt uit Londen, Delhi en Caïro zijn tegenstrijdig. ‘Met de Arabieren uit de streek

botert het niet echt,' zucht Cox met zijn lage stem. Het hoofd van het civiel bestuur in Mesopotamië steekt een sigaar op. Door de ramen heen hoor je het huilen van de wind en de oproep tot het gebed. De avond valt, de regen is opgehouden, de stad stinkt.

Gertrude Bell is goed op de hoogte. Toen ze voor haar komst naar Basra op dienstreis was in India, had de onderkoning haar een aantal vertrouwelijke rapporten laten lezen: al spreekt Cox hun taal nog zo goed en is hij nog zo bedreven in de onderhandelingen met de machthebbers in de regio, hij slaagt er niet in vertrouwensrelaties op te bouwen met de plaatselijke sjeiks. Duitzenden van hun mannen hebben zich bij de Ottomaanse strijdkrachten aangesloten en hun religieuze leiders hebben de jihad uitgeroepen tegen de ongelovige Engelsen, 'die honden, zonen van honden, die de moslimgebieden zijn binnengevallen en de islam in diskrediet willen brengen'. Anderen, voorstanders van een afwachterende politiek, zijn beducht voor eventuele Turkse represailles, omdat ze niet weten of de Britten zullen blijven. 'U kent de Arabieren even goed als ik,' zegt Cox, terwijl hij de knoop van zijn das vaster aantrekt, 'ze staan altijd aan de kant van de overwinnaars.' Miss Bell plukt zwijgzaam aan haar handschoenen en neemt een paar slokjes thee. Ze heeft gelezen dat bedoeïenen legerplaatsen hebben geplunderd, lijken hebben beroofd en gewonde Brits-Indiërs de keel hebben afgesneden om hun wapens te bemachtigen. Veldstropers, verkopers van leugenpraatjes en jakhalzen: in de stad is de spanning voelbaar, de strubbelingen nemen toe, pakhuizen en winkels zijn geplunderd; en in Al Koet, vierhonderd kilometer verderop, is de situatie van de zesde divisie hopeloos.

In november 1914, enkele uren nadat het Ottomaanse Rijk aan de zijde van Duitsland aan de oorlog ging deelnemen, verlieten Britse schepen Bombay en zetten koers naar de Perzische Golf. De operatie was gepland sinds de APOC, de Anglo-Persian Oil

Company, de aardolie van een provincie in het zuidwesten van Perzië won en raffineerde, binnen het bereik van de Turkse kanonnen, onvoldoende verdedigd door de Britten. De landing in Mesopotamië moest de tankers beveiligen, de honderddertig kilometer lange oliepijpleiding die de bronnen met een raffinaderij aan de Golf verbond, en de olievelden zelf. De lokale installaties leverden olie voor de Royal Navy, de machtigste oorlogsvloot van de wereld. *Britannia rules the waves*: de Britse marine had op alle zeeën en op alle oceanen tot taak de verdediging van het rijk op zich te nemen.

Op 23 november viel Basra in handen van de Engelse kroon. Enkele dagen later werd na een verwoede strijd de stad Al-Qurnah, waar de Tigris en de Eufraat samenkomen, veroverd. Nu de oliebronnen veilig waren gesteld riep Cox in een overwinningstroes op het offensief voort te zetten. De Brits-Indiërs zouden uiterlijk binnen een jaar in Bagdad zijn, schatte hij in. Ze zouden de Ottomaanse legers snel in de pan hakken. De Turkse officieren waren incompetent en hun infanteristen – in lompen gehulde bruten die ze de bijnaam ‘Abdul Turks’ of ‘Johnny Turks’ gaven – waren goed om weerloze Armeense burgers af te slachten, maar meer ook niet. Vóór de oorlog had Italië Libië van hen afgepikt en eilanden van de Dodekanesos, en hun bezittingen op de Balkan waren ze ook kwijt. De Bulgaren hadden op een haar na Constantinopel veroverd. ‘De Bulgaren met hun bataljons van aan elkaar geknoopte stukjes touw!’ grapten de strategen van het Brits-Indische leger. De Ottomanen, die zo lang het christelijke Europa hadden geterroriseerd, waren nog maar een schim van wat ze vroeger waren geweest. De Engelsen zouden sinds de Romeinse keizer Trajanus de eerste westerlingen zijn die Mesopotamië veroverden.

Eind september 1915 maakte het expeditieleger zich meester van de stad Al Koet, op de oostelijke oever van de Tigris. Het leger kreeg het bevel de opmars voort te zetten. ‘Mijn kleine show

in Mesopotamië loopt nog steeds even goed en ik hoop dat Bagdad binnenkort wordt opgenomen in het Britse Rijk,' schreef de onderkoning van India aan koning George V. Ze hadden nog geen vijftientig kilometer te gaan. Na de laatste hindernis, Ctesiphon, te zijn gepasseerd, zouden de Brits-Indiërs de hand op de legendarische stad leggen. 'Ik geloof niet dat er in de hele oorlog een operatie zorgvuldiger is voorbereid, glansrijker is aangevoerd, en met zoveel kans op succes,' verklaarde de premier begin november voor het Lagerhuis.

Bagdad moest illusies wekken. Het westelijke front zat muurvast, Londen was gebombardeerd, en de invasie van het Turkse schiereiland Gallipoli, tweehonderd kilometer van Constantinoepel, was op een ramp uitgelopen: de Turkse mijnen hadden de vloot verwoest en vanaf het hoger gelegen terrein had de infanterie de in het voorjaar van 1915 gelande aanvallers met mitrailleurs neergemaaid. Het was de gok van een jonge ambitieuze politicus, First Lord of the Admiralty Winston Churchill, om het Ottomaanse Rijk een kopje kleiner te maken en te laten capituleren door zijn weerloze hoofdstad in te nemen, en vervolgens vanaf de Zwarte Zee de Donau op te varen in de richting van Oostenrijk en Duitsland om 'met het lemmet van de dolk tot vlak bij de vitale organen van het monster te priemen zodat de oorlog sneller afgelopen zou zijn', zo hoopte men in Londen.

Op 7 december 1915 gaven de Britten het schiereiland Gallipoli prijs. Diezelfde dag begon het Turkse beleg van Al Koet, waar de zesde divisie zich had verschanst na in Ctesiphon in moeilijkheden te zijn gebracht. De Turken wisten dat de Britten gedwongen zouden zijn te capituleren wanneer de Turkse manschappen konden verhinderen dat de uit Basra gekomen versterkingen de stad zouden ontzetten. Ze omsingelden dus Al Koet, zoals Julius Caesar dat bij Alesia had gedaan.

Het Britse opperbevel was niet al te gealarmeerd. De Ottomanen waren erbarmelijk slechte aanvallers en het was niet de

eerste keer dat een divisie van het Britse Rijk door wilden werd ingesloten. Bij het grote oproer in India en tijdens de Boerenoorlog in Zuid-Afrika hadden de Britten zich heldhaftig verdedigd, waarmee ze enkele van de mooiste pagina's van de victoriaanse legende schreven. De zesde divisie zou het wel volhouden; zij had haar verdedigingswerken verstevigd in afwachting van de versterkingen van het Tigris Korps, de elitetroepen van de infanterie. 'Ze zullen er spoedig zijn,' had het hoofdkwartier verzekerd.

Alleen liepen de Britten met de wanorde in Basra vertraging op, en toen ze eindelijk naderden hield de Turkse blokkade stand, geholpen door de stortregens die de regio teisterden. De Brits-Indische offensieven liepen vast in een zee van modder, hun intensieve voorbereidende bombardementen veranderden daar niets aan. De soldaten gleden uit, de paarden ploeterden door de zachte klei, die als gesmolten karamel was en waar de kanonnen in wegzonken.

Aangevuurd door hun overwinning op Gallipoli bestookten de Turken de stad met hevige bombardementen. Hun sluipschutters maaiden de soldaten neer die afdaalden om de pakketten uit de rivier te vissen die door de vliegtuigen zo goed als maar ging waren afgeworpen: de Brits-Indiërs hadden in hun verschansingen niet genoeg te eten. De soldaten voedden zich met gekookt gras en waren niet meer in staat een geweer vast te houden; ze lagen plat, verwilderd, met starende ogen en verwijde pupillen. Bij gebrek aan hout om zich te verwarmen crepeerden ze 's nachts van de kou in hun zomeruniform – een in Manchester gemaakt katoenen overhemd met korte mouwen. Wanneer het geen granaten regende hoorden ze hyena's huilen.

Begin maart wisten de Turken dat de Brits-Indiërs niet langer stand zouden houden. Al Koet wasemde de walgelijke stank uit van zweren, uitwerpselen en lijken in ontbinding. De lucht zag zwart van de vliegen. De Turken sloten de stad nog verder in. Hun bombardementen werden heviger.

Cox zegt bij zichzelf dat er bij Miss Bell pas een glimlachje af kon toen de boy struikelde en de suikerpot omgooide. Hij vindt haar vermagerd, vroegtijdig grijs geworden, terwijl hij zou zweren dat ze in Londen zeven jaar terug nog rood haar had. Toen hij de ramp van Gallipoli ter sprake bracht viel het hem op dat ze verbleekte, alsof het haar hevig emotioneerde, al vermande ze zich en trok ze al snel weer het bedrukte en nadenkende gezicht dat ze opzet sinds ze binnen is gekomen. Met haar mousseline rok, haar kousen van zwarte zijde en haar tot boven dichtgeknoopte bloes met jabot lijkt ze op de treurige ongehuwde Miss Harriet van Maupassant, en op een van die Engelse onderwijzeressen die van het ene continent naar het andere dribbelen, aquarellen schilderen en herbaria vullen, zoals hij die de afgelopen jaren over de hele aardbol is tegengekomen.

‘En, hoe is uw eerste week in de Hof van Eden verlopen? Heeft mijn vrouw u goed ontvangen?’ vraagt Cox haar, terwijl hij met de punt van een ivoren briefopener zijn nagels schoonmaakt. Miss Bell bedankt hem voor zijn gastvrijheid. Ze is goed geïnstalleerd. Haar kamer is ruim en zijn echtgenote een ‘allerliefste gastvrouw’, hoewel zij en Lady Cox naast de hartstocht voor tuinieren niets gemeen hebben. Zelfs hun postuur niet: zij is hoekig, de ander mollig, met de hangwangen van een bulldog. Het maakt niet uit, Miss Bell zegt dat ze dolblij is daar te zijn – Cox weet niet wat hij hoort, zo’n dwaasheid heeft nog nooit iemand verkondigd. ‘Toen Allah de hel schiep, vond hij dit niet genoeg, dus schiep hij Basra en voegde er nog vliegen aan toe’ luidt een Arabisch gezegde dat hij graag citeert. Miss Bell staat te popelen om het Britse Rijk in deze moeilijke tijden te dienen, en zal daar al haar energie in steken, maar ze moet wel een kantoor toegewezen krijgen zodat ze kan werken.

Cox’ militairen en ambtenaren hadden haar een ijzig welkom bereid toen ze van de stoomboot kwam die drie dagen eerder uit Karachi was vertrokken. Stijf in hun uniform, gewapend met

vliegenmeppers, die ze neerlegden naast hun kurken helmen en een karaf citroenlimonade, waren deze heren niet erg op hun gemak toen ze haar in de officiersmess ontvingen. Ze hebben nog nooit met een vrouw samengewerkt, en deze dame, van wie wordt gezegd dat ze zo vreselijk briljant is, boezemt hun geen vertrouwen in. Sommigen hebben haar artikelen gelezen, of soms haar boeken over de regio, en weten dat ze een gerenommeerd archeologe is en hooggeplaatste vrienden heeft. Ze is de eerste vrouw die in Oxford cum laude afstudeerde in moderne geschiedenis en door de Royal Geographical Society met een medaille is bekroond. In welingelichte kringen, zowel in het Oosten als in Londen, is haar reputatie haar al vooruitgesneld. Miss Bell maakt trouwens geen geheim van haar verdiensten: bescheidenheid is niet haar sterkste kant.

Hier is het oorlog, geen spelletje of mondain avondje, legt de kolonel met de gepommadeerde snor haar uit. Haar post zou worden gecensureerd, haar verplaatsingen zouden worden beperkt, en ze zou inlanders niet in haar eentje kunnen ontmoeten. En wat kwam ze in Basra doen, zij die in geen enkel organigram figureerde, over geen enkele regeringsopdracht beschikte, en bij geen enkel ministerie of instituut op de loonlijst stond?

Vier maanden eerder, in november 1915, was ze naar Caïro gekomen op uitnodiging van een oude vriend, hoofd van de militaire inlichtingendienst van Egypte, onder Britse voogdij. Hij zette een sectie op poten die zich speciaal om de Arabische provincies van het Ottomaanse Rijk bekommerde, waar hij politiek officieren, archeologen en journalisten voor verzamelde die vertrouwd waren met de Arabische cultuur. Het waren overwegend oud-studenten van Oxford en Cambridge, van wie ze de meeste kende. Gertrude Bell, de beroemde woestijnreizigster, zou het onlangs geïnstalleerde Arabisch Bureau waardevolle informatie verschaffen.

Nippend aan kopjes muntthee in de rokerige salons van het Savoy Hotel schaafden deze heren en dame, na het fiasco van

Gallipoli en het vastlopen van de gevechten in Mesopotamië te hebben geconstateerd, aan een volkomen nieuwe strategie. Het Bureau van Caïro zocht betrouwbare en inschikkelijke Arabische bondgenoten, die bereid waren een opstand tegen de Turken te beginnen, desnoods door deze gelegenheidshulptroepen na de oorlog een soort groot koninkrijk in het vooruitzicht te stellen. In het begin van het conflict had Gertrude Bell een uitvoerig memo opgesteld, gebaseerd op haar laatste expedities in de regio. Ze verzekerde het Foreign Office en het ministerie van Oorlog dat de Arabieren het Britse koninkrijk gunstig gezind waren, en gaf de regering de raad hen aan te moedigen in opstand te komen tegen de Turken, hun gemeenschappelijke vijand. Van ver – het conflict werd uitgevochten in de loopgraven van Vlaanderen en de Somme – stemde Londen met het plan van het Bureau in. Maar Caïro, beslissingsbevoegd over de Britse politiek in het Nabije Oosten, kon in Mesopotamië en in Arabië niets ondernemen zonder goedkeuring van de andere Engelse hemisfeer, het gouvernement van India. Het geval wilde dat de Perzische Golf het exclusieve domein was van het Britse bestuur aan de Indiase kant, wateren waarin het sinds de achttiende eeuw naar believen intervenieerde; alleen dat bestuur zou de wapens, het goud en de manschappen kunnen leveren die noodzakelijk waren voor de operatie. Maar het gouvernement van India was tegen. Delhi en Caïro wilden na de nederlaag van het Ottomaanse Rijk beide over het Midden-Oosten heersen. Hun plannen kwamen niet overeen, hun betrekkingen waren slecht, ze zouden niet samenwerken.

Het Bureau van Caïro bleef proberen de onderkoning van India, aan het hoofd van de kolonie, te overtuigen. Miss Bell zou een beslissende troef kunnen blijken. De onderkoning was een vriend van haar familie en ze waardeerden elkaar sinds ze elkaar dertig jaar terug bij de oom van de ontdekkingsreiziger hadden ontmoet, destijds ambassadeur van Groot-Brittannië in Roemenië. Gertrude Bell vertrok dan ook naar Delhi.

Ondanks zijn achting voor haar ouders liet de onderkoning haar weten dat hij geen Arabische opstand wilde in Mesopotamië, net zomin als elders in het Oosten. ‘Die lieden in Caïro handelen enkel naar eigen inzicht, hun inmenging in mijn zaken is onacceptabel, en hun plan een hersenschim,’ zei hij. In India woonden tientallen miljoenen moslims. Hun spirituele leider was de Ottomaanse keizer, sultan, kalief, heerser over de gelovigen en symbolische opvolger van de Profeet. Wat zou er gebeuren als zij hem steunden? En als zich gevechten tussen Arabieren en Turken voordeden in de nabijheid van heilige plaatsen? Er zou een burgeroorlog volgen in India, aangewakkerd door de Duitsers. Caïro zou hun geen betere dienst kunnen bewijzen. ‘De Indiase moslims zijn niet Arabisch, Miss Bell, dat weet u beter dan ik. Ze steken de draak met een eventueel Arabisch koninkrijk na de oorlog en ik, ik zeg het u nog eens, ik moet er niets van hebben.’

Basra en de aardolie-installaties van de Golf waren van vitaal belang voor Groot-Brittannië, en Bagdad was sinds eeuwen een vesting van de Britse handel. ‘En Caïro wil ze aan de Arabieren toewijzen, aan die primitieve stammen? U hebt er zelf in meerdere van uw rapporten op gewezen, Miss Bell. De laatste Arabische staat dateert uit lang vervlogen tijden. En wat zouden we doen wanneer de Brits-Indiërs zich door de Arabieren lieten inspireren en op hun beurt een onafhankelijke staat eisen? Het verbaast me dat u instemt met zo’n uit de lucht gegrepen plan.’ De onderkoning wilde Mesopotamië inlijven bij zijn bezittingen, zijn rijk een kolonie aanbieden. De Engelsen zouden de Arabieren niet nodig hebben om de Turken te verslaan. De audiëntie was afgelopen.

Gertrude Bell bleef een aantal weken in India. In het natte, mistige Delhi en daarna in Simla, aan de voet van de Himalaya, dat gelijkenis vertoonde met een Engels kuuroord, raadpleegde ze militairen en civiele officieren, hoge pieten. Met alle respect voor de onderkoning probeerde ze hen te overtuigen van de goede gronden van de onderneming die ze in Caïro met haar collega’s

op touw had gezet en gaf een interview aan *The Pioneer*, de grote krant van de kolonie. Zonder succes. De onderkoning was niet te vermurwen: midden in een wereldoorlog zou hij geen loopje nemen met de veiligheid van het subcontinent, al jarenlang een reservoir van manschappen, grondstoffen en eindeloze rijkdommen, belangrijke stukken op het schaakbord van het Rijk, die van Groot-Brittannië een ongekennde Euraziatische wereldmacht maakten. 'Weest u redelijk, Miss Bell, en zegt u tegen uw collega's dat het geen zin heeft om aan te dringen.' Maar omdat hij vertrouwen in haar had en uit naam van de hogere belangen van het Britse koninkrijk handelde, besloot de onderkoning haar naar Basra te sturen. Ze zou de rol van verbindingsofficier vervullen tussen Caïro en Delhi, en met een beetje tact zou ze de contacten tussen de beide rivaliserende centra kunnen oliën. Hij belastte haar ook met de taak om uitvoerige informatie over de stammen van Mesopotamië te verzamelen. Maar hij verleende haar geen titel of officiële positie. Haar missie in Basra was onofficieel.

Bij haar aankomst wantrouwden de militairen en politiek officieren haar dan ook. Was zij, aangezien de ramp van Al Koet steeds duidelijker werd en de verantwoordelijken zouden moeten worden bestraft, misschien de spion van de onderkoning? Of kwam de agente van het Arabisch Bureau tweedracht tussen hen zaaien?

Ook Sir Percy Cox is op deze natte avond in maart bepaald niet enthousiast over Miss Bells aanwezigheid. Hij zou maar al te graag van haar af zijn, hij heeft genoeg problemen op te lossen, op alle fronten. Maar ze zou zijn echtgenote gezelschap kunnen houden, die zich in Basra verveelt. En de onderkoning heeft hem geschreven haar serieus te nemen: 'Het is een opmerkelijk intelligente vrouw met de hersens van een man.'